

ไหมมือแม่: การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลหัวดง

อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

Mai Mue Mae: Design Mudmee Silk Motifs for Community Foundation Economy

Huadong Subdistrict Nadoon District Mahasarakham Province

ทนงศักดิ์ ปัดสินธุ์

Thanongsak Padsin

อาจารย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

Lecturer from the Faculty of Humanities and Social Sciences Rajabhat Mahasarakham University

*Corresponding Author Email: Thanongsak17026@gmail.com

Received: 19 April 2024

Revised: 11 May 2024

Accepted: 14 May 2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลหัวดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม 2. เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลหัวดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม และ 3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลหัวดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ มีเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน และกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 คน ที่มาจากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสาร แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต มาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลหัวดงมีลายผ้าไหมมัดหมี่จำนวน 46 ลาย แบ่งตามลักษณะของลายผ้าไหมมัดหมี่ที่ได้จากลายธรรมชาติ จำนวน 17 ลาย ลายของใช้ จำนวน 10 ลาย ลายศาสนา จำนวน 6 ลาย และลายประดิษฐ์ จำนวน 13 ลาย 2) การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยดึงเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลหัวดง เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เป็นต้น มาแสดงออกในการออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งทำให้ลายผ้าที่ออกแบบนั้นมียุทธศาสตร์ของชุมชนและ 3) ความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลหัวดงจำนวน 14 ลวดลาย 5 อันดับแรก ประกอบด้วย 1) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 9 เรือไฟพระญานาค มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.86$, S.D. = 0.34) 2) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 6 หมาเบ้งใหญ่ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.34) 3) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 5 กระเพาะหมู มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$, S.D. = 0.41) 4) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 4 กระต่ายหงษ์ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.46) และ 5) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 2 โคหม้า ($\bar{x} = 4.48$, S.D. = 0.49)

คำสำคัญ: ไหมมือแม่, ผ้าไหมมัดหมี่, การออกแบบ

Abstract

This research consists purposes were 1. to study and collect information on the silk fabric of Huadong Subdistrict, Nadoon District, Mahasarakham Province 2. to design the silk fabric pattern for the grassroots economy of Huadong Subdistrict Nadoon District Mahasarakham Province and 3. to study the satisfaction of the silk fabric pattern of Huadong Subdistrict Nadoon District Mahasarakham Province. This research is mixed method research

between qualitative and quantitative research. This research is a Mixed Methods of qualitative and quantitative research. The research instruments are questionnaires, interviews and observation forms. There are 25 samples and 25 target groups that are specifically selected. The data collected from the questionnaires are analyzed using descriptive statistics, including percentages, means and standard deviations. The data collected from documents, interviews and observation forms are content analysis. The results showed 1) Collect information on Mudmee silk at Huadong subdistrict, Nadoon district, Mahasarakham province. That 46 patterns of Huadong subdistrict Mudmee Silk divided according to the nature of the fabric patterns, there are 17 natural patterns, 10 household patterns, 6 religious patterns, and 13 artificial patterns. 2) To design Mudmee silk motifs for foundation economy using computer programs is design process emphasizes the uniqueness and identity that exists in the Huadong subdistrict community, such as customs, traditions, rituals, culture, etc., to be expressed in the design of Mudmee silk patterns. which makes the fabric pattern designed to have the identity of the community and 3) Satisfaction of the 14 silk patterns of Huadong sub-district the top 5 patterns consisted of 1) the 9th silk pattern, Ruea Fai Phraya Nak, which was the most satisfactory ($\bar{x} = 4.86$, S.D. = 0.34) 2) the 6th silk pattern, Mak Beng Yai, which was the most satisfactory ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.34) 3) the 5th silk pattern, Karaprak, which was the most satisfactory ($\bar{x} = 4.76$, S.D. = 0.41) 4) the 4th silk pattern, Krathong Hong, which was very satisfactory ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.46) and 5) the 2nd silk pattern Khom Ha ($\bar{x} = 4.48$, S.D. = 0.49).

Keywords: Mai Mue Mae, Mudmee Silk, Design

บทนำ

จังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่กึ่งกลางของภาคอีสาน มีจุดเด่นด้านวัฒนธรรมผ้าทอ คือ มีการสืบสานมรดกวัฒนธรรมผ้าทออย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามยังคงปรากฏภูมิปัญญาการทอผ้าอย่างแพร่หลายทั้งการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าลวดลายดั้งเดิมควบคู่กับลวดลายใหม่หรือลวดลายประยุกต์การออกแบบตัดเย็บเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย จนได้รับการเชิดชูให้เป็นส่วนหนึ่งในคำขวัญประจำจังหวัด “พุทธมณฑลอีสาน ถิ่นฐานอารยธรรมผ้าไหมล้ำเลอค่า ตักสิลานคร” โดยมีลายสร้อยดอกหมากเป็นลายผ้าประจำจังหวัด ซึ่งผ้าไหมมัดหมี่ลายสร้อยดอกหมาก เป็นลายผ้าโบราณลายดั้งเดิมของท้องถิ่นอีสาน เป็นลายเก่าแก่ที่สืบทอดมาจากบรรพชน แต่เดิมชาวบ้านแถบจังหวัดมหาสารคามทอผ้าลายโบราณตามแบบบรรพบุรุษอยู่หลายลายด้วยกันแต่ภายหลังลายเก่าแก่เหล่านี้ เริ่มสูญหายไปจากชีวิตการทอผ้าของชาวบ้านเนื่องจากความยากในการทอ ลายสร้อยดอกหมากก็เป็นลายผ้าโบราณลายหนึ่งที่เกือบจะสูญหายไปจากท้องถิ่น ด้วยความที่ลายผ้ามีความละเอียดมาก ผู้ทอต้องมีความรู้ในเรื่องของลายและมีฝีมือทั้งในการมัดและการทอ ถ้าไม่มีความชำนาญการย้อมสีอาจไม่สม่ำเสมอ ทำให้ลายผ้าผิดเพี้ยนไป นอกจากนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการทอเป็นเวลานาน จึงเป็นสาเหตุให้ชาวบ้านไม่นิยมทอผ้าลาย “สร้อยดอกหมาก” จนกระทั่ง ในปี พ.ศ. 2540 จังหวัดมหาสารคาม ได้จัดให้มีการประกวดลายผ้าไหมประจำจังหวัดขึ้น ปรากฏว่าผ้าไหมที่ได้รับรางวัลชนะเลิศนั้น คือ ลายสร้อยดอกหมาก เพราะมีความสวยงามและวิจิตรบรรจงมาก จึงได้เลือกผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากเป็นผ้าไหมประจำจังหวัด พร้อมกับสนับสนุนให้ชาวบ้านทอผ้าลายนี้ให้มากขึ้น ทำให้ขณะนี้กลุ่มทอผ้าไหมทุกอำเภอของจังหวัดมหาสารคาม ต่างก็หันมาผลิตผ้าไหมลายสร้อยดอกหมากกันมากขึ้น “ลายสร้อยดอกหมาก” เป็นชื่อลายตามคำเรียกของคนโบราณ ปัจจุบันชาวบ้านอาจเรียกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น ลายเกล็ดปลา หรือลายโคมแก้ว เกิดจากการนำเอาลายโคมห้ามา

มัดซ้อนกับลายโคมเก้าและทำการโอบหุ้มແລ່ງงาเพื่อให้ลายแน่นขึ้นละเอียดขึ้น ทำให้มีคุณสมบัติพิเศษเป็นจุดเด่นคือ เป็นลายเล็กที่มีความละเอียดกระจายอย่างเป็นระเบียบทั่วผืนผ้า เมื่อนำมาประยุกต์ใช้สีสันทนลงไปในกรรมดัดย้อมแต่ละครั้งจะทำให้มองดูสวยงามละเอียดเรียบร้อยตามมีคุณค่ามากขึ้น (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม, 2566)

กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามโดยเริ่มต้นจากชาวบ้านในชุมชนได้รวมตัวกันตั้งกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยดง กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองสิม กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านหนองหิน กลุ่มทอผ้าไหมบ้านโคกกลาง กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองข่า เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มทอผ้าไหมได้นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นสร้างสรรค์ผ้าไหมมัดหมี่ขึ้นมาให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเอง ซึ่งการทำผ้ามัดหมี่ในตำบลห้วยดงนั้นส่วนใหญ่นิยมทำด้วยไหม ศิลปะการทำผ้ามัดหมี่นั้นทำได้โดยการมัดย้อมเส้นไหมให้เกิดสีและลวดลายก่อนแล้วจึงนำไปเรียงทอบนก๊อออกมาเป็นผืนผ้าวัฒนธรรมการทำผ้ามัดหมี่ของไทยนั้นนิยมทำกันที่ไหมเส้นพุ่งเท่านั้น ลักษณะเฉพาะของผ้ามัดหมี่ อยู่ที่รอยซึมของสีที่วิ่งไปตามบริเวณของลวดลายที่ถูกมัด ถึงแม้จะใช้ความแม่นยำในการทอมากเพียงไร ก็จะทำให้เกิดลักษณะความเหลื่อมล้ำของสีบนเส้นไหมให้แตกต่างจากผ้าทอมือชนิดอื่น ๆ นับเป็นเอกลักษณ์ของผ้าไหมมัดหมี่โดยแท้ ผ้ามัดหมี่แต่ละชิ้นนั้นมักไม่มีการซ้ำกัน ถึงแม้ว่าจะมีสีสันทนลวดลายเดิมวางไว้เป็นตัวอย่างก็ตาม ทั้งนี้เพราะว่าทุกขั้นตอนของการประดิษฐ์ ล้วนเกิดจากน้ำมือและน้ำพักน้ำแรงของคนทั้งสิ้น ความมีเสน่ห์ของผ้าไหมมัดหมี่ในแต่ละชิ้นก็คือ “ความเป็นชิ้นเดียวในโลก” นั่นเอง จึงนับว่าเป็นงานศิลปะอันทรงคุณค่ายิ่ง ในปี พ.ศ. 2544 อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ได้จัดประกวดผ้าไหมขึ้น ทำให้ผ้าไหมมัดหมี่ลายหว่านาค ได้รับรางวัลชนะเลิศ จึงได้ลายประจำอำเภอนาดูน ซึ่ง “ลายหว่านาค” เป็นลายผ้าชิ้นค้นแบบโบราณ ประกอบด้วยลายคองเอี้ยเสริมด้วยหว่านาคเกิดจากลายหมี่ลายปากนาค ทอแบบหมี่คันเครื่อง ทำให้เกิดลายทิวสลับลายมัดหมี่ ลวดลายสลับไปมา คล้ายกับงูหรือพญานาค เชื่อว่า นาคหรือพญานาคเป็นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ให้พร โชคลาภ รวมทั้งปกป้องรักษาคุ้มครองให้ปลอดภัย (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม, 2566) ดังนั้นกลุ่มทอผ้าไหมตำบลห้วยดงได้ดำเนินการมาระยะหนึ่งแล้ว แต่พบว่ามีปัญหาหลายประการเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบในการนำมาทอผ้า การพัฒนาลวดลายผ้า การตลาด ตลอดจนรูปแบบการทอผ้าที่ยังยึดถือวิถีดั้งเดิม ซึ่งการย้อมผ้าในแบบเดิมนั้นต้องใช้ ระยะเวลาที่ยาวนาน อีกทั้งทางกลุ่มทอผ้าภายในชุมชนมีความต้องการพัฒนา วิธีการหรือพัฒนากระบวนการโดยใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการออกแบบลวดลาย เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าและให้เกิดศักยภาพทางการแข่งขันในตลาดนำไปสู่การเกิดเป็นเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง

ดังนั้น จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ทำการวิจัย ไหมมือแม่: การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่กล่าวคือพัฒนาความคิด วิธีการ หรือเทคโนโลยีที่ใช้ในการออกแบบลวดลาย ซึ่งการวิจัยนี้จะศึกษาตั้งแต่ต้นน้ำ คือ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง กลางน้ำ คือ การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง และปลายน้ำ คือ ความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง เมื่องานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จแล้ว จะส่งผลให้เกิดลวดลายที่ทันสมัยทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุกต์ ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจชุมชนของตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

การบทรทวนวรรณกรรม

1. **ผ้าไหมไทย** คือ ผ้าไหมไทยเป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน มีความหลากหลายทั้งรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทันแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ตามความเชื่อและประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ วิธีทำให้เกิดลวดลายในผ้าไหมไทยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ลวดลายจากกรรมวิธีการทอ เช่น จก ยก ชิด ชัด ลวดลายจากกรรมวิธีการเตรียมลวดลายเส้นด้ายก่อนทอ เช่น การมัดหมี่ และลวดลายจากกรรมวิธีการทำ ลวดลายหลังจากเป็นผืนผ้า เช่น การย้อม การมัดย้อม อย่างไรก็ตามหากจำแนกผ้าไหมไทยตามกรรมวิธีเทคนิค การทอจำแนกได้เป็นการทอขัด มัดหมี่ จก ชิด ยก การควบเส้น (กรมหม่อนไหม, 2567)

(1) การทอขัด การทอขัด เป็นวิธีการเบื้องต้นของการทอผ้าทุกชนิด คือมีเส้นพุ่งและเส้นยืนซึ่งอาจเป็นเส้นเดียวกันหรือต่างสีกัน ทำให้เกิดลวดลายในเนื้อผ้าต่างกัน เช่น การทอเส้นยืนสลับสีได้ผ้าลายริ้วทางยาว หรือถ้าทอเส้นพุ่งสลับสีได้ผ้าลายขวาง การทอเส้นยืนและเส้นพุ่งสลับสีได้ผ้าลายตาราง เป็นต้น ผ้าไหมที่ใช้เทคนิคการทอขัด เรียงตามความหนาของเนื้อผ้า เช่น ผ้าไหมหนึ่งเส้น หมายถึง ผ้าไหมที่ขัดด้วยเส้นยืนและเส้นพุ่งเพียงเส้นเดียวไม่ได้มีการควบเส้นใยเพิ่มเข้าไป ผ้าไหมสองเส้น หมายถึง ผ้าไหมที่ทอขัดด้วยเส้นยืนเส้นเดียว ส่วนเส้นพุ่งจะมีการควบเส้นไหมเพิ่มเป็นสองเส้น เนื้อผ้าจะมีความหนามากกว่าผ้าไหมหนึ่งเส้น ผ้าไหมสี่เส้น หมายถึง ผ้าไหมที่ทอขัดด้วยเส้นยืนเส้นเดียว ส่วนเส้นพุ่งจะมีการควบเพิ่มเป็นสี่เส้นจะได้ผ้าเนื้อหนา (กรมหม่อนไหม, 2567)

(2) มัดหมี่เป็นศิลปะการทอผ้าที่เกิดจากการมัดเส้นด้ายหรือเส้นไหม ผูกให้เป็นลวดลายเป็นเปลาะ ๆ แล้วนำไปย้อมสีลวดลายเกิดจากการซึมของสีไปตามส่วนของเส้นไหมหรือเส้นด้ายที่ไม่ถูกมัดขณะย้อม หลังการย้อมสีแล้วแกะเชือกออกจะเกิดเป็นลวดลายตามช่องของการมัดเส้นเชือก ดังนั้นหากต้องการมัดหมี่หลายสีทำได้โดยมัดเส้นเชือกบริเวณส่วนที่ย้อมแล้วเพื่อรักษาสีที่ย้อมครั้งแรก หลังจากนั้นนำมาย้อมสีทาบหลายครั้งเพื่อให้ได้ลวดลายสีสันทันตามต้องการ ลักษณะเฉพาะของผ้ามัดหมี่อยู่ที่รอยซึมของสีที่วิ่งตามบริเวณของลวดลายที่ถูกมัด ถึงแม้จะใช้ความแม่นยำในการทอมากเพียงไรก็จะเกิดลักษณะความเลื่อมล้ำของสีบนเส้นไหมให้เห็นแตกต่างกันไป ดังนั้นการมัดหมี่จึงนับเป็นศิลปะบนผืนผ้าซึ่งยากที่จะลอกเลียนให้เหมือนเดิมได้ในแต่ละผืนผ้า (กรมหม่อนไหม, 2567)

(3) ชิด ชิดเป็นภาษาพื้นบ้านของภาคอีสาน หมายถึงสะกิดหรือจัดข้อขึ้น ผ้าชิดเป็นการทอที่ผู้ทอใช้ไม้ เรียกว่า “ไม้เก็บชิด” สะกิดหรือข้อเส้นยืนยกขึ้นเป็นช่วงระยะตามลวดลายตลอดหน้าผ้าแล้วพุ่งกระสวยสอดเส้นพุ่งพิเศษและเส้นพุ่งเข้าไปตลอดแนวเกิดเป็นลวดลายต่าง ๆ ยกตัวบนบนผืนผ้า ส่วนใหญ่จะเป็น ลวดลายซ้ำ ๆ ตลอดแนวผ้า โดยสีของลวดลายที่เกิดขึ้นเป็นสีของด้ายพุ่งพิเศษ ผ้าชิดมีการทอในหลายพื้นที่ลวดลาย สีสันทัน และการใช้งานแตกต่างกันไปตามกลุ่มวัฒนธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่น กลุ่มชาวภูไท ไทลาว และไทยกูยหรือส่วยเขมร ในภาคเหนือ เช่น กลุ่มไทยวน และไทลื้อ ในภาคกลาง เช่น กลุ่มไทศรีหรือลาวครั้ง และในภาคใต้ที่บ้านนาหมื่นศรี จังหวัดตรัง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นิยมทอผ้าชิดด้วยฝ้ายเพื่อใช้ทำหมอน โดยลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นลายจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความเชื่อ เช่น ลายหอปราสาทหรือธรรมาสน์ ลายพญานาค ลายช้าง ลายม้า ลายดอกแก้ว เป็นต้น ลวดลายชิดจะอยู่บริเวณส่วนกลางของตัวหมอน ส่วนหน้าหมอนนั้นนิยมเย็บปิดด้วยผ้าฝ้ายสีแดงใน จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ มีการทอทั้งหมอนชิด ชิดหัวขึ้น ชิดตีนขึ้น สไบลายชิด และผ้าขาวม้าไหม เเชิงชิด โดยส่วนใหญ่นิยมใช้เส้นไหมทอมากกว่าฝ้าย (กรมหม่อนไหม, 2567)

(4) จก เป็นเทคนิคการทอผ้าเพื่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ โดยเพิ่มเส้นด้ายพุ่งพิเศษสอดขึ้นลง วิธีการ คือ ใช้ขนเม่น ไม้ หรือนิ้ว สอดเส้นด้ายยืนขึ้นแล้วสอดเส้นด้ายพุ่งพิเศษเข้าไป ทำให้เกิดลวดลายเป็นช่วง ๆ สามารถออกแบบลวดลายและสีสันทันของผ้าได้ซับซ้อนและหลากสีสันทัน ซึ่งแตกต่างจากผ้าชิดที่มีการใช้เส้นพุ่งพิเศษสีเดียวตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า การทอผ้าด้วยวิธีจกใช้เวลานานมาก ส่วนใหญ่จึงนิยมทำเป็นผืนผ้าหน้าแคบใช้ต่อกับตัวขึ้น เรียกว่า “จีนตีนจก” ผ้าจกในแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปทั้งลวดลาย สีสันทัน และการใช้สอย นอกจากจะทอจกเพื่อตกแต่งผ้าขึ้นแล้ว ยังนิยมทอเป็นหมอน ผ้าห่ม และสไบ (กรมหม่อนไหม, 2567)

(5) ยก การทอผ้ายกเป็นวิธีการทอให้เกิดลวดลายโดยการยกตะกอกแยกด้ายเส้นยืน และในบางครั้งการยกดอกจะมีการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งจำนวนสองเส้นหรือมากกว่าเข้าไปในผืนผ้า ลวดลายที่ทอจะเป็นลายที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และความเชื่อทางศาสนา ซึ่งได้แก่ ลายปราสาท ลายธรรมาสน์ ลายสัตว์ ลาย พืช

ลายจากสิ่งของเครื่องใช้ และลายเรขาคณิต เนื่องจากการยกเป็นการเพิ่มลวดลายเข้าไปพิเศษจึงสามารถเลาะลายออกทั้งหมดโดยไม่เสียเนื้อผ้า ถ้าทอยกด้วยไหมจะเรียก ยกไหม ถ้าทอยกด้วยเส้นทองจะเรียก ยกทอง ถ้าทอยกด้วยเส้นเงินจะเรียก ยกเงิน (กรมหม่อนไหม, 2567) (6) การควบเส้น การควบเส้นเป็นวิธีการสร้างลวดลายและเหลื่อมกันของเส้นใยในผืนผ้า โดยใช้เส้นไหมหรือเส้นใยสองสีที่มีน้ำหนักสีอ่อนแก่แตกต่างกันมาปั่นตีเกลียวรวมเป็นเส้นเดียวกัน โดยสีที่เป็นเอกลักษณ์ในการ ควบ คือ สีเหลือง นำมาควบกับสีต่าง ๆ มีทั้งการปั่นตีเกลียวซ้ายและการปั่นตีเกลียวขวา เส้นด้ายที่ตีเกลียว แล้วนี้ใช้เป็นเส้นพุ่งหรือเส้นยืนก็ได้

2. ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ คือ การทอผ้าไหมมัดหมี่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในบางจังหวัดมีการพัฒนาไปมาก ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะรู้ลวดลายดั้งเดิมของแต่ละท้องถิ่นมีอะไรบ้าง ที่พอจะหาได้ก็เฉพาะในท้องที่ซึ่งการทอผ้าไหมมัดหมี่ยังไม่พัฒนาไปมากเท่านั้น (ศิริ ผาสุก, 2545) ซึ่งการทอผ้าประเภทต่าง ๆ ของอีสาน ไม่ว่าจะเป็นมัดหมี่ ชิด จก การกำหนดลวดลายและสีสันทันทีมีส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความงดงาม ประสานกับคตินิยมของกลุ่มชน โดยเฉพาะการออกแบบลวดลายต่าง ๆ นั้น นอกจากจะช่วยให้เกิดความงามแล้วลวดลายของผ้าบางกลุ่มยังใช้เป็นสิ่งบ่งบอกถึงสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย การออกแบบลวดลายของผ้าในภาคอีสานก็คล้ายคลึงกับการออกแบบลวดลายผ้าพื้นบ้านทั่วไป ที่มักได้แรงบันดาลใจมาจากสิ่งที่ได้พบเห็นในชีวิตประจำวัน ซึ่งสามารถแยกได้เป็น 3 ประเภท คือ (1) ลวดลายที่มาจากรูปทรงของสัตว์ เช่น ลายแมงป่องหรือลายแมงกอด ลายตะขาบ ลายนาครเกี้ยว ลายนาครชูบาทหลวง ลายขอแมงมุม หรือลายขีดขอแมงมุม ลายขีดคน ลายม้า ลายนกยูง ลายไก่ ลายหางกระลอก ลายช้าง ลายนก เป็นต้น (2) ลวดลายที่มาจากรูปทรงของพืช เช่น ลายดอกสร้อย ดอกต้นไม้ ดอกพิกุล ลายอ้อ ลายข้าวตอก ลายดอกพวง ลายดอกจันทร์ ลายหมากนึ่ง เป็นต้น (3) ลวดลายที่มาจากสิ่งประดิษฐ์ เช่น ลายสามไม้ใหญ่ ลายสองไม้ ลายข้อเคียว ลายตะเภา ลายหลังเกาะ ลายกานใหญ่ ลายโคมเจ็ด ลายปราสาท ลายธรรมาสัน ลายพุ่มข้าวบิณฑ์ เป็นต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ (Mixed Methods) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ ประกอบด้วย

- 1.1 ประชากร ได้แก่ กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 25 คน
- 1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ จำนวน 25 คน กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
- 1.3 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ จำนวน 25 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย คือ 1) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านห้วยดง จำนวน 5 คน 2) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองสิม จำนวน 5 คน 3) กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่บ้านหนองหิน จำนวน 5 คน 4) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านโคกกลาง จำนวน 5 คน และ 5) กลุ่มทอผ้าไหมบ้านหนองข่า จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ ประกอบด้วย

2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้การสัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) อีกทั้งผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) สัมภาษณ์กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจริง จำนวน 20 คน เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) ประกอบด้วย ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบสำรวจ ตอนที่ 2 แบบสอบถามความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) ตลอดจนผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพภาพของเครื่องมือ ได้แก่ 1) นำแบบสอบถามพบที่ปรึกษาและดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ 2) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยหาค่าความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับข้อความ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) (ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ, 2543, น.249) พบว่ามีค่า IOC ระหว่าง 0.80 – 1.00 และ 3) การทดลองใช้เครื่องมือกับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 ชุด ซึ่งผลการประเมินมีอำนาจจำแนกระหว่าง 0.25 – 0.75 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยวิธีของ Cronbach (1951, p.274; อ้างในบุญชม ศรีสะอาด และคณะ, 2558) ซึ่งผลการประเมินค่าความเชื่อมั่นมีค่าความเชื่อมั่น 0.870

2.3 แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้สังเกตกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยแบบสังเกตมีลักษณะแบบปลายเปิด (Open-ended)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย การใช้แบบสังเกต (Observation) เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ใช้สังเกตกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามและองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยแบบสังเกตมีลักษณะแบบปลายเปิด (Open-ended) และการใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ (Document Research) อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายและการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถามมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติทางสถิติ

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเชิงพรรณนา ประกอบด้วย ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องไหมมัดหมี่: การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 25 คน และผลจากการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก แล้วนำมาสรุปผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาแบบอุปนัยนั้น พบว่า มีลายผ้าไหมมัดหมี่ที่นำมาทอจำนวน 46 ลาย โดยแบ่งตามลักษณะของลายผ้าไหมมัดหมี่ที่ได้จากลายธรรมชาติ จำนวน 17 ลาย ลายของใช้ จำนวน 10 ลาย ลายศาสนา จำนวน 6 ลาย และลายประดิษฐ์ จำนวน 13 ลาย โดยเป็นการนำมาประยุกต์รายละเอียดในแต่ละลวดลายให้มีความแตกต่าง และอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน

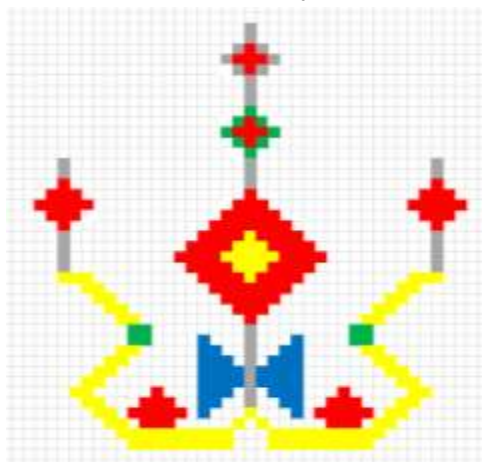
2. การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Excel เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมสมองร่วมกันกับกลุ่มตัวอย่าง โดยดึงเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลห้วยดง เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เป็นต้น มาแสดงออกในการออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งทำให้ลายผ้าที่ออกแบบนั้นมีอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งผสมผสานอยู่ในแต่ละลวดลายที่ออกแบบ ทำให้ได้รูปแบบของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่จำนวน 14 ลวดลาย ได้แก่ แมงมุมใหญ่, โคมห้า, ปะทาย, กระตงหงส์, การะประพุก, หมากเบ็งใหญ่, ดาวกระจาย, โส่งปราสาท, เรือไฟพระญานาค, ดอกแก้วน้อยเชิงเทียน, โคมแก้ว, ดอกแก้วใหญ่, ดาวล้อมเดือน, ดาวกระจาย ยกตัวอย่างการออกแบบลวดลายดังในรูปภาพ ดังนี้

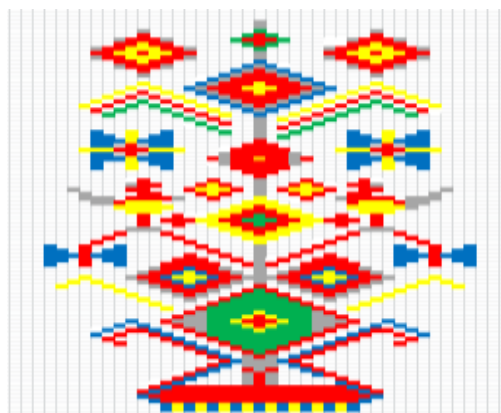
ภาพที่ 1 เรือไฟพระญานาค (ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์, 2566)

ลายเรือไฟพระญานาค เป็นลายประยุกต์จากไหลเรือไฟ ซึ่งเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปประทับไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำ รวมทั้งยังมีความเชื่อเกี่ยวกับการบูชาพระญานาคในลำน้ำโขง การระลึกถึงพระคุณของพระแม่คงคา ขอขมาลาโทษต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในแม่น้ำ และยังถือเป็นการลอยเคราะห์ลอยโศกให้อยู่เย็นเป็นสุข มีโชคลาภ

ภาพที่ 2 กระตงหงส์ (ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์, 2566)

ลายกระตงหงส์ เป็นลายประยุกต์จากกระตงผสมผสานหงส์ เพื่อขอขมาต่อพระแม่คงคาและเพื่อบูชารอยพระพุทธรูป ตลอดจนรู้คุณค่าของน้ำและการปฏิบัติต่อการใช้น้ำ เนื่องจากน้ำเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 3 การประพอก (ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์, 2566)

ลายการประพอก เป็นลายประยุกต์จากต้นภูรินโบราณ เพื่อสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและสร้างความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์

ภาพที่ 4 หมากรับใหญ่ (ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์, 2566)

ลายหมากรับใหญ่ เป็นลายประยุกต์จากขันหมากรับ เพื่อใช้แสดงออกถึงความอบอุ่น การเคารวะ การเคารพบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และในตัวบุคคล โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจเดียวกันของคนในชุมชนภาคอีสาน

ภาพที่ 5 ผ้าไหมมัดหมี่ที่ได้จากการออกแบบลวดลาย (ทนางศักดิ์ ปัดสินธุ์, 2566)

ผ้าไหมมัดหมี่ 14 ลาย เป็นการทอขึ้นหัวแดงตีนแดง หรือ ขึ้นตีนแดง ซึ่งถือได้รับอิทธิพลการทอผ้าของชาวอำเภอพุทไธสง และอำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์ โดยลักษณะผ้าไหมจะเป็นมัดหมี่ลาย 14 ลายในผืนเดียวทอด้วยไหมทั้งผืน มีหัวขึ้นและตีนขึ้นของผ้าจะเป็นสีแดงสด

3. ความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า จากการสอบถามความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามกับกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลตารางตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงผลการความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

รายการประเมิน ลวดลาย	1. ลวดลายเหมาะสมกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่		2. องค์ประกอบลายมีความสวยงาม		3. ลวดลายมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว		4. ลวดลายสื่อถึงขนบธรรมเนียมประเพณี และเอกลักษณ์ชุมชน		5. ลวดลายเหมาะสมนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นสินค้าแฟชั่น		รวม	
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
ลายที่ 1 แมงมุมใหญ่	4.40	0.50	4.44	0.51	4.48	0.51	4.36	0.48	4.12	0.60	4.36	0.52
ลายที่ 2 โคมห้า	4.60	0.50	4.48	0.51	4.56	0.50	4.52	0.51	4.28	0.46	4.48	0.49
ลายที่ 3 ปะทาย	4.40	0.50	4.36	0.48	4.40	0.50	4.40	0.50	4.16	0.62	4.43	0.52
ลายที่ 4 กระทงหงส์	4.76	0.43	4.76	0.43	4.60	0.50	4.76	0.43	4.56	0.51	4.68	0.46
ลายที่ 5 การะประพุก	4.84	0.37	4.88	0.33	4.68	0.47	4.80	0.41	4.64	0.48	4.76	0.41
ลายที่ 6 หมากรเบ้งใหญ่	4.92	0.27	4.92	0.27	4.84	0.37	4.88	0.33	4.72	0.46	4.85	0.34
ลายที่ 7 ดาวกระจาย	4.32	0.55	4.20	0.50	4.24	0.52	4.24	0.52	4.28	0.67	4.25	0.55
ลายที่ 8 โสภปราสาท	4.40	0.50	4.36	0.56	4.44	0.51	4.32	0.47	4.44	0.58	4.39	0.52
ลายที่ 9 เรือไฟพระญานาค	4.88	0.33	4.88	0.33	4.80	0.41	4.84	0.37	4.92	0.27	4.86	0.34
ลายที่ 10 ดอกแก้วน้อยเชิงเทียน	4.16	0.37	4.16	0.37	4.24	0.43	4.24	0.43	3.96	0.35	4.15	0.39
ลายที่ 11 โคมแก้ว	4.32	0.47	4.28	0.45	4.32	0.47	4.28	0.45	4.20	0.50	4.28	0.46
ลายที่ 12 ดอกแก้วใหญ่	4.24	0.52	4.20	0.50	4.36	0.48	4.20	0.50	4.20	0.57	4.24	0.51
ลายที่ 13 ดาวล้อมเดือน	4.24	0.52	4.08	0.57	4.28	0.54	4.20	0.50	4.12	0.60	4.18	0.54
ลายที่ 14 ดาวกระจาย	4.20	0.57	3.96	0.45	4.20	0.50	4.20	0.50	4.08	0.57	4.12	0.51

จากตารางที่ 1 พบว่า ความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจในลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 9 เรือไฟพระญานาค มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.86$, S.D. = 0.34) รองลงมา คือลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 6 หมากรเบ้งใหญ่ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.34) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 5 การะประพุก มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$, S.D. = 0.41) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 4 กระทงหงส์ มีความพึงพอใจมาก ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.46) และลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 2 โคมห้า ($\bar{x} = 4.48$, S.D. = 0.49) ตามลำดับ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องไหมมือแม่: การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีลายผ้าไหมมัดหมี่ที่นำมาทอจำนวน 46 ลาย โดยแบ่งตามลักษณะของลายผ้าไหมมัดหมี่ที่ได้จากลายธรรมชาติ จำนวน 17 ลาย ลายของใช้ จำนวน 10 ลาย ลายศาสนา จำนวน 6 ลาย และลายประดิษฐ์ จำนวน 13 ลาย โดยเป็นการนำมาประยุกต์รายละเอียดในแต่ละลวดลายให้มีความแตกต่าง และอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน

2. เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Excel เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมสมองร่วมกันกับกลุ่มตัวอย่าง โดยดึงเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลห้วยดง เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เป็นต้น มาแสดงออกในการออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งทำให้ลายผ้าที่ออกแบบนั้นมีอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลห้วยดงผสมผสานอยู่ในแต่ละลวดลายที่ออกแบบ ทำให้ได้รูปแบบของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่จำนวน 14 ลวดลาย ได้แก่ แมงมุมใหญ่, โคมห้า, ปะทาย, กระตงหงส์, การะประพุก, หมากเบ็งใหญ่, ดาวกระจาย, โสกราสาท, เรือไฟพระยานคร, ดอกแก้วน้อยเชิงเทียน, โคมแก้ว, ดอกแก้วใหญ่, ดาวล้อมเดือน, ดาวกระจาย

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีความพึงพอใจในลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 9 เรือไฟพระยานคร มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.86$, S.D. = 0.34) รองลงมา คือลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 6 หมากเบ็งใหญ่ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.85$, S.D. = 0.34) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 5 การะประพุก มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.76$, S.D. = 0.41) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 4 กระตงหงส์ มีความพึงพอใจมากที่สุด ($\bar{x} = 4.68$, S.D. = 0.46) และลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ลายที่ 2 โคมห้า ($\bar{x} = 4.48$, S.D. = 0.49) ตามลำดับ

การอภิปรายผล

การวิจัยเรื่องไหมมือแม่: การออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูลผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า มีลายผ้าไหมมัดหมี่ที่นำมาทอจำนวน 46 ลาย โดยแบ่งตามลักษณะของลายผ้าไหมมัดหมี่ที่ได้จากลายธรรมชาติ จำนวน 17 ลาย ลายของใช้ จำนวน 10 ลาย ลายศาสนา จำนวน 6 ลาย และลายประดิษฐ์ จำนวน 13 ลาย โดยเป็นการนำมาประยุกต์รายละเอียดในแต่ละลวดลายให้มีความแตกต่าง และอาจมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับสมบัติ สมครสมาน และคณะ (2563, น.67) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายผ้าไหมปูมโบราณแนวคิดสร้างสรรค์จากศิลปกรรมขอมโบราณให้กับชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การศึกษากลุ่มผ้าไหมทอมือในจังหวัดสุรินทร์ ผ้าไหมทอมือในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่มากมายครอบคลุมหลายพื้นที่ทั้งชาติพันธุ์เขมรลาว กูย หรือส่วย และมีหลายเทคนิคการทอ ตั้งแต่ทอ 2 ตะกอไปจนถึง 1,000 กว่าตะกอ ทอทั้งที่เหยียบและที่กระตุก ใช้เส้นไหมเลี่ยนและเส้นไหมสำเร็จหรือไหมโรงงาน ย้อมสีทั้งสีเคมีและสีธรรมชาติ แบ่งเป็นชนิดประเภท เช่น ผ้าโบราณ (ผ้าอัมปรม ผ้าสมอ ผ้าระเบ็ก ผ้าอันลุนซิม ผ้าตูลูสะแหน ผ้าโฮล ผ้าหมี่ขอคัน ผ้า 2 ตะกอ (ลายตาราง เช่น ผ้าขาวม้าหรือสไบ ผ้าโสร่งประาห์ ผ้าโสร่งแสรย์) ผ้ามัดหมี่ ผ้าเก็บตะกอลาย ผ้าเก็บขิด ผ้าจก ผ้ายกดอก 4 – 8 ตะกอ (ลายลูกแก้ว ลายพริกไทย ลายปากาปุ่น ลายราชวัตร ลายกันหอย ฯลฯ) ผ้าโฮลประาห์ ผ้าปูมโบราณ ผ้ายกดอกมากกว่า 8 ตะกอขึ้นไป ผ้ายกดอกดินทอง และผ้าทอที่มีการ

ผสมผสานเทคนิคการทอของศิลปินช่างทออีกหลายลักษณะ ฯลฯ ซึ่งการทำผ้ามัดหมี่มากที่สุด ผ้ามัดหมี่ที่มีคุณค่าและมูลค่ามากที่สุด คือ ผ้าปูมโบราณ

2. การออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยผึ้ง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Microsoft Excel เพื่อออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการระดมสมองร่วมกันกับกลุ่มตัวอย่าง โดยดึงเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลห้วยผึ้ง เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เป็นต้น มาแสดงออกในการออกแบบลายผ้าไหมมัดหมี่ ซึ่งทำให้ลายผ้าที่ออกแบบนั้นมีอัตลักษณ์ของชุมชนตำบลห้วยผึ้งผสมผสานอยู่ในแต่ละลวดลายที่ออกแบบ ทำให้ได้รูปแบบของลวดลายผ้าทอไหมมัดหมี่จำนวน 14 ลวดลาย ได้แก่ แมงมุมใหญ่, โคมห้ำ, ปะทาย, กระทงหงส์, การะประพุก, หมากเบ็งใหญ่, ดาวกระจาย, โสภปราสาท, เรือไฟพระญานาค, ดอกแก้วน้อยเชิงเทียน, โคมแก้ว, ดอกแก้วใหญ่, ดาวล้อมเดือน, ดาวกระจาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีมะสุเส และคณะ (2561, น.51) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญาภูมิวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้าด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ พบว่า กระบวนการออกแบบลายผ้าทอมือที่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนกุดหว้า โดยใช้โปรแกรมการออกแบบลวดลายผ้าชื่อ JK Weave ทำให้ชุมชนได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการใช้เครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยในกระบวนการออกแบบลายผ้าทอมือ ซึ่งทำให้ลดขั้นตอนและระยะเวลาในการออกแบบ ซึ่งการออกแบบลายผ้าทอมือเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบลายผ้าทอมือ ทำให้ได้ลวดลายผ้าทอมือขึ้นมาใหม่ จำนวน 9 ลาย ได้แก่ ลายดอกหอยผสมตะไลล้าน ลายงูลอยผสมพระธาตุยาคู ลายดอกแก้วมาลัยไม้ไผ่ ลายงูลอยใหญ่ผสมลายขิต ลายพานบายศรีประดับด้วยลายดอกแก้ว ลายตะไลล้านผสมมาลัยไม้ไผ่และงูลอย ลายรูปคนผสมดอกขิดครึ่งหนึ่ง ลายมาลัยไม้ไผ่กุดหว้า และลายดอกแก้วผสมใบต้นหว้า

3. ความพึงพอใจของลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยผึ้ง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งมีการประเมินเกี่ยวกับลวดลายเหมาะสมกับการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ องค์ประกอบลายมีความสวยงาม ลวดลายมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลวดลายสื่อถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์ชุมชน และลวดลายเหมาะสมนำไปพัฒนาต่อยอดเป็นสินค้าแฟชั่น ซึ่งลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ที่กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับแรก คือ ลายเรือไฟพระญานาค รองลงมา คือลายหมากเบ็งใหญ่ ลายการะประพุก และลายกระทงหงส์ ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับจรัสพิมพ์ วังเย็น (2563, น.53) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว พบว่า ความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบลวดลายพิมพ์ผ้าจากไท-ยวน ซึ่งลวดลายสามารถนำมาต่อยอดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ง่ายต่อการดูแลรักษา ลวดลายมีความทันสมัยสื่อถึงรูปแบบของผ้าจากไท-ยวน ลวดลายที่รูปแบบมีความเหมาะสมกับกลุ่มผู้บริโภคที่หลากหลาย ลวดลายมีความเหมาะสมกับการต่อยอดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ลวดลายมีความเหมาะสมกับการต่อยอดในการออกแบบผลิตภัณฑ์ในกลุ่มเสื้อผ้า ลวดลายสามารถแสดงถึงเอกลักษณ์ของผ้าจากไท-ยวน ลวดลายมีการใช้สีที่เหมาะสมและมีความกลมกลืน ลวดลายมีความสวยงามและมีรูปแบบเป็นไปตามสมัยนิยม และราคามีความเหมาะสม ตามลำดับ

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

จากการออกแบบผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากของชุมชนตำบลห้วยผึ้ง อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ทำให้เกิดองค์ความรู้ทั้งในเรื่องทักษะการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่สู่เศรษฐกิจฐานรากชุมชน ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (ศาสตร์และศิลป์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น) ลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ 14 ลวดลาย (แมงมุมใหญ่, โคมห้ำ, ปะทาย, กระทงหงส์, การะประพุก, หมากเบ็งใหญ่, ดาวกระจาย, โสภปราสาท, เรือไฟพระญานาค, ดอกแก้วน้อยเชิงเทียน, โคมแก้ว, ดอกแก้วใหญ่, ดาว

ล้อมเดือน, ดาวกระจาย) ซึ่งลวดลายที่ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างสรรค์จากคนในชุมชนโดยดึงเอาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่มีอยู่ในชุมชนตำบลห้วยดงจะทำให้เป็นแรงบันดาลใจและความภาคภูมิใจของชุมชนสู่การสืบทอดไปยังลูกหลานของคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรนำองค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ไปไว้ในแผนพัฒนาท้องถิ่น 5 ปีของเทศบาลตำบลห้วยดง เพื่อให้องค์ความรู้ในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ถูกสืบสานให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชน

1.2 ควรขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ในกระบวนการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้สินค้าที่ผลิตออกมามีมาตรฐานและคุณภาพ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคและโอกาสให้กับชุมชนในการขายสินค้าเกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาหลากหลายของเอกลักษณ์ของท้องถิ่นในทุกด้าน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการออกแบบลวดลายผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามให้มีความหลากหลายและทันสมัย

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับช่องทางการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ในแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเพิ่มยอดขายของผ้าไหมมัดหมี่ตำบลห้วยดง อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคามมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมหม่อนไหม. (2567). *ภูมิปัญญาผ้าไหมไทย*. สืบค้นเมื่อ 15 มีนาคม 2567, จาก <https://www.qsds.go.th/silkcotton/>
- จริสพิมพ์ วังเย็น. 2563. *การออกแบบลวดลายที่สะท้อนอัตลักษณ์ภูมิปัญญาผ้าจากไท-ยวนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว*. (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- ณรงค์ฤทธิ์ มะสุใส และคณะ. 2561. *การออกแบบลายผ้าทอมือ สำหรับสร้างสรรค์แฟชั่นร่วมสมัยจากภูมิปัญญากลุ่มวิสาหกิจชุมชนตำบลกุดหว้าด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์*. (รายงานผลการวิจัย). กาฬสินธุ์: มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- บุญชม ศรีสะอาด และคณะ. (2558). *พื้นฐานการวิจัยการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กาฬสินธุ์: ตักศิลาการพิมพ์.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2543). *เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ศิริ ผาสุก. (2545). *ผ้าไหมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- สมบัติ สมครสมาน และคณะ. 2563. *การออกแบบลวดลายผ้าไหมปูมโบราณแนวคิดสร้างสรรค์จากศิลปกรรมขอมโบราณให้กับชุมชนกลุ่มผ้าไหมทอมือจังหวัดสุรินทร์*. *วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง*, 13(1), 67.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดมหาสารคาม. (2566). *ผ้าไหมล้ำเลอค่า มหาสารคาม*. โครงการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์มรดกทางภูมิปัญญา “ผ้าไหมล้ำเลอค่า มหาสารคาม” จังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม: บริษัท ลีโอ แลนเซ็ท จำกัด.